

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.055
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору юридичних наук, професору
Васильєвій Валентині Антонівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

**ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА –
доктора юридичних наук, професора
Лукаsevич-Крутник Ірини Степанівни
на дисертацію Стасіва Андрія Петровича на тему
«Договори в інноваційній діяльності: цивільно-правовий аспект»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право
за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Протягом останнього десятиліття інноваційна діяльність стала одним із напрямів стратегії розвитку України загалом й окремих регіонів зокрема, а сам термін «інноваційна діяльність» увійшов у повсякденне життя українців як синонім використання новітніх технологій.

Введення воєнного стану на території України не зупинило впровадження інновацій у різних сферах суспільних відносин, а стало запорукою для подальшого економічного зростання та відновлення економіки України у післявоєнний період.

Оскільки інноваційна діяльність опосередковується в тому числі через договірні відносини, актуального значення набуває теоретичне дослідження цивільно-правових аспектів договірного регулювання інноваційних відносин та

розроблення на його основі пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення чинного законодавства України.

Варто зазначити, що у національній доктрині приватного права є значна кількість праць, в яких висвітлюються окремі питання, дотичні до окресленої проблематики. Проте цілісного цивілістичного дослідження договірного регулювання інноваційної діяльності на рівні дисертаційної роботи не запропоновано, що свідчить про доцільність наукових пошуків у цій сфері. Дослідження обраної дисертантом тематики є своєчасним та таким, що спрямоване на задоволення важливих потреб приватного права.

Вищенаведене дає підстави для висновку, що дисертація Стасіва Андрія Петровича на тему «Договори в інноваційній діяльності: цивільно-правовий аспект» є актуальною, а результати цього дослідження можуть бути цінними як для цивілістичної науки, так і для практики застосування чинного законодавства України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №3 від 3 листопада 2020 р.). Дисертаційна робота виконана на кафедрі цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в межах науково-дослідної роботи на тему «Правові проблеми здійснення майнових та особистих немайнових прав в умовах ринкової економіки» (номер державної реєстрації 0110U001557).

Тема дисертації відповідає тематиці дисертаційних досліджень з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірність. Дисертаційна робота Стасіва Андрія Петровича є ґрунтовним науковим дослідженням теоретичних та практичних проблем правового регулювання договірних відносин в інноваційній діяльності, що забезпечено опрацюванням значної кількості джерел (237 найменувань). Дисертантом вивчено відповідне національне законодавство України, концептуальні підходи

українських та іноземних науковців, окремі принципи Draft Common Frame of Reference, а також судову практику у справах щодо досліджуваної проблематики. Високий науковий рівень написання роботи підтримується завдяки використанню широкого кола загальнонаукових та спеціальних юридичних методів. Все це вказує на достатню обґрунтованість та достовірність вироблених у дисертації наукових положень, висновків та пропозицій.

Оскільки дисертація є самостійним науковим дослідженням, а всі сформульовані в дисертаційній роботі теоретичні положення, висновки та пропозиції, які виносяться на захист, отримані автором самостійно на підставі власного авторського дослідження, аналізу літературних джерел, національної нормативно-правової бази, судової практики, можна стверджувати про особистий внесок здобувача в науку та доктрину цивільного права.

Оцінка змісту, завершеності та ступеню новизни дисертаційної роботи.

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави для висновку, що вона відповідає усім вимогам Міністерства освіти і науки України щодо структури та оформлення такого виду наукових робіт.

Структура дисертаційної роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Так, метою дослідження є визначення особливостей цивільно-правового договірною регулювання інноваційної діяльності, а також напрацювання наукових висновків і практичних рекомендацій щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства у сфері регулювання відносин щодо інновацій. Мета обумовила постановку ряду завдань, які сформульовані дисертантом таким чином, щоб максимально охопити різні аспекти договірною регулювання інноваційної діяльності та в повній мірі розкрити досліджувану проблематику. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатку. Загальний обсяг дисертації складає 218 сторінок.

Запропонована дисертантом структура наукової роботи дозволяє висвітлити як теоретичні питання, так і питання, які мають безпосередній вихід в практичну площину. Так, в дисертації розкрито наступні питання:

приватноправове регулювання інноваційних відносин в сфері інноваційної діяльності; цивільно-правовий договір як регулятор інноваційних відносин; інновації як об'єкт інноваційних відносин та як об'єкт цивільно-правового договору; цивільно-правові договори, які є підставою виникнення інноваційних відносин в сфері інноваційної діяльності (зокрема, договір про спільну діяльність; засновницькі договори); договірне регулювання окремих видів правовідносин, які виникають при створенні та реалізації інновацій (договори, спрямовані на створення інновацій (договір на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт), договірне регулювання інформаційних відносин у сфері створення та реалізації інновацій).

Ознайомлення із текстом дисертації на тему «Договори в інноваційній діяльності: цивільно-правовий аспект» залишає позитивне враження. Дисертаційна робота читається легко, дослідження викладено логічно та послідовно, поступово розкриваючи кожне наступне із зазначених на початку дисертації завдань. Побудова речень свідчить про великий словниковий запас дисертанта, його вміння максимально чітко сформулювати думку, правильно обґрунтувати свою позицію, аналізувати велику кількість інформації та робити на підставі цього власні висновки, творчо мислити при розробці теоретичних пропозицій та практичних рекомендацій щодо вдосконалення цивільного законодавства і судової практики у сфері договірного регулювання інноваційних відносин.

Внаслідок поглибленого аналізу законодавства, осмислення проблем юридичної практики та положень правової науки автор сформулював низку доктринально нових і значимих у правовому сенсі положень і висновків. Тому з впевненістю можна стверджувати, що дисертаційна робота характеризується **науковою новизною**, адже дисертація є першим дослідженням договорів в інноваційній діяльності крізь призму цивілістичної доктрини.

На схвалення заслуговують більшість висновків та пропозицій, сформульованих у дисертації, а також нових або таких, що містять елементи наукової новизни, положень, які виносяться дисертантом на захист.

Значну увагу в дисертаційній роботі приділено загальним положенням договірної права. Так, заслуговує на наукову підтримку висновок, що договір є універсальною правовою формою регулювання приватноправових інноваційних відносин, який набуває специфічних правових характеристик від впливом спеціального об'єкта чи предмета регулювання, але не змінює своєї цивільно-правової природи (С. 44, 183 дисертації).

Заслуговує на увагу запропонована серед положень наукової новизни, що набули подальшого розвитку, концепція розуміння договору як джерела індивідуального правотворення у сфері інноваційних відносин (С. 24 дисертації). У роботі обґрунтовано, що договір є індивідуальним актом правотворення відповідно до доктринальних засад сучасної цивілістичної теорії та практики: має здатність трансформувати норми чинного законодавства; моделює індивідуальні умови договору; забезпечує персоніфікацію спрямованості обов'язковості норм договору; забезпечує творення за допомогою договору норми права, але не закону (С. 59, 89-90, 183 дисертації).

Станом на сьогодні в законодавстві України не закріплено поняття договору в інноваційній діяльності. Тому науковій цінності набуває висновок про основні характеристики договору як регулятора інноваційної діяльності, що володіє ознаками мультиопційної універсальної конструкції, яка: а) дозволяє укладати будь-які непоіменовані договори, які не передбачені законом, але не суперечать загальним засадам цивільного законодавства; б) є актом індивідуального правотворення, набуваючи ознак джерела права; в) для договору в сфері інноваційних відносин характерні ознаки інвестиційного договору як приватноправового договору, предметом якого капіталовкладення з метою досягнення економічного та соціального ефекту; г) за своїми видовими характеристиками договір набуває інтегрованого характеру, так як може проявлятися у будь-якій договірній конструкції, поіменованій у чинному законодавстві, та в будь-якій непоіменованій конструкції, яка не суперечить загальним засадам цивільного права (С. 89-90, 184 дисертації).

Класифікуючи договірні відносини в сфері інноваційної діяльності, значну увагу в роботі приділено організаційним відносинам, спрямованим на впорядкування правових зв'язків між учасниками інноваційних відносин. На підставі проведеного дослідження автором зроблено обґрунтований висновок, що організаційні відносини мають особливе місце в сфері цивільно-правового регулювання в силу специфічних їх характеристик, однак не потребують при цьому розширення переліку видів цивільних правовідносин, так як органічно вписуються в ті, які уже закріплені у ст. 1 ЦК України (С. 55, 89, 184 дисертації).

Цікавою з наукової точки зору є запропонований автором серед положень наукової новизни та обґрунтований в межах першого розділу поділ поіменованих договорів у сфері інноваційної діяльності: а) договори, які є підставою для виникнення інноваційної діяльності. Такі договори є регуляторами, по суті, організаційних відносин, тих, які спрямовані на впорядкування правових зв'язків між учасниками інноваційної діяльності. При цьому, такі договори характерні не лише для класичної договірної форми інноваційної діяльності, але й для корпоративної. Це засновницькі договори (метою яких є створення юридичної особи) та договори про спільну діяльність; б) договори щодо створення інновацій, поміж яких основне місце належить договору на виконання науково-дослідних робіт та договору на виконання дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Дві останні групи договорів належать до тих, які опосередковують створення та подальше впровадження інновацій; в) договори, які опосередковують інформаційні відносини у сфері створення та реалізації інновацій. Означені договори можуть поєднуватися із договорами вищезазначеними, а можуть укладатися окремо як супровідні до означених вище договорів (С. 22, 90-91, 184–185 дисертації).

Аналізуючи чинне законодавство України, дисертант робить обґрунтований висновок, що спеціальними правовими характеристиками договорів про спільну діяльність як підстави діяльності структур із спеціальним статусом – технопарків та індустріальних парків є: спеціальні вимоги щодо суб'єктного складу – юридичні особи; спеціальні норми щодо змісту договорів

про спільну діяльність; посилена роль публічного інтересу, відповідно посилені механізми державного регулювання та контролю (С. 108, 186 дисертації).

Практичну цінність мають запропоновані автором зміни до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків». В роботі зроблено висновок, що спеціальне правове регулювання договорів про спільну діяльність без створення юридичної особи і без об'єднання вкладів передбачене для технологічних парків договірному типу. Спеціальне правове регулювання такого різновиду договору про спільну діяльність у Законі України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» здійснюється всупереч засадам договірних відносин. Порядок прийняття нових учасників та виключення існуючих, а також встановлення органів управління, визначені як умови договору, є конструкціями, притаманними для юридичних осіб, але жодним чином не для договірних відносин, тому їх пропонується виключити із п. 2 ст. 1 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (С. 139-140, 186 дисертації).

Заслуговує підтримки висунуте серед положень наукової новизни, що набули подальшого розвитку, та обґрунтоване в межах третього розділу твердження про якісну відмінність договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт від договорів підряду, договорів про надання послуг та інших суміжних договірних конструкцій. (С. 24, 147-166 дисертації). Договорам на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт приділено в дисертаційній роботі досить багато уваги, оскільки вони є універсальними договірними конструкціями у сфері договірного регулювання інноваційних відносин, можуть укладатися як щодо створення інновації в цілому, так і щодо окремих етапів її створення – науково-дослідного чи етапу упровадження у виробництво (С. 187 дисертації).

Не можна залишити поза увагою те, що червоною лінією у дисертаційній роботі прослідковується позиція дисертанта про пріоритетність цивільно-правового регулювання договірних відносин в сфері інноваційної діяльності, що

актуально в умовах рекодифікації цивільного законодавства. Про це свідчить підтримка дисертантом висвітленої в юридичній літературі пропозиції виключити ст. 331 ГК України «Договір на створення і передачу науково-технічної продукції». Адже стаття не відповідає природі договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт термінологічно, суперечить основним термінам, застосовуваним у сфері інноваційної діяльності і не є ефективною для регулювання цих договорів з позиції юридичної техніки, позаяк містить лише загальні положення, які, де факто, не несуть якісного функціонального навантаження (С. 97, 147-149 дисертації).

Науковою оригінальністю та значимістю відзначаються й інші висновки дисертаційної роботи, які випливають безпосередньо зі змісту роботи, є логічними та послідовними, відображають основні результати дослідження та процес висвітлення авторського бачення теоретичних та практичних проблем в тексті наукової роботи (С. 183 – 188 дисертації).

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можна зробити висновок, що мета наукової роботи в процесі виконання дослідження була досягнута, а завдання виконані. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, яка містить науково обґрунтовані положення наукової новизни.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності.

Аналіз тексту дисертації, а також публікацій автора за темою дисертації свідчить про відсутність ознак порушення автором вимог академічної доброчесності. В дисертаційній роботі і публікаціях автора наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень та інших відомостей, дотримано вимоги норм законодавства про авторське право, а також надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерел інформації. В дисертаційній роботі Стасіва А. П. не виявлено ознак академічного плагіату.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дослідженні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальшої розробки цивільно-правового договірної регулювання відносин щодо інновацій;

- у правотворчості – з метою застосування отриманих результатів для удосконалення чинних законодавчих актів, які регулюють відносини щодо інновацій;

- у навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Цивільне право України», «Інвестиційне право», «Корпоративне право України», а також спеціальних дисциплін цивільно-правового циклу при підготовці здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Право».

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні положення дисертації відображено у 10 наукових публікаціях, з яких: 3 наукові статті у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, 6 тез доповідей на науково-практичних конференціях та одна наукова стаття, що додатково відображає наукові результати дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю та підтримуючи більшість висновків до дисертації та положень, які мають ознаки наукової новизни та виносяться на захист, звертаємо увагу на окремі положення, які, на наш погляд, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час публічного захисту дисертації.

1. Тема дисертації чітко окреслює коло договорів, які досліджуються в роботі, сферою їх застосування. Такою сферою є інноваційна діяльність. Проте вже з перших сторінок дисертації, аналізуючи законодавче поняття інноваційної діяльності, автор робить висновок, що воно має «економічний характер, так як зорієнтоване на певну сферу суспільного виробництва» (С. 27 дисертації). У висновку до Розділу I, наголошуючи на економічному

характері інноваційної діяльності, зазначається, що «переведення досліджуваних питань у правову площину вимагає звернення до поняття інноваційних відносин, які визначають зміст інноваційної діяльності із правової позиції» (С. 87 дисертації). Натомість в п.1 загальних висновків до дисертації вказується, що «Інноваційна діяльність, будучи економічним поняттям, проявляється у правовій площині через інновації» (С. 183 дисертації). Під час публічного захисту цікаво було б почути думку дисертанта, що є інноваційною діяльністю з правової точки зору, оскільки це поняття є одним із ключових у даному дисертаційному дослідженні.

2. Спірною видається позиція дисертанта щодо ототожнення методу цивільно-правового регулювання та принципів регулювання цивільних відносин, яка виноситься серед положень наукової новизни, що набули подальшого розвитку (п.12 новизни) та у висновках до розділу 1 (С. 88 дисертації), загальних висновках до дисертації (п.1 висновків, С. 183 дисертації). На думку дисертанта, юридична рівність, вільність волевиявлення та майнова самостійність, будучи проявами диспозитивності, є, водночас, принципами регулювання приватноправових відносин. Проте це різні за своїм змістовим навантаженням основоположні поняття в доктрині цивільного права.
3. Потребує додаткового обґрунтування позиція дисертанта, що «для інновації перманентно характерний технологічний характер, а тому вона не може проявлятися у товарах та послугах, які виробляються за допомогою цих технологій» (С. 74, 92, 185 дисертації). Така позиція відображається також у визначенні поняття інновації, що запропоноване в п. 3 наукової новизни серед положень, що виносяться на захист уперше (С. 22 дисертації, обґрунтування – С. 92 дисертації). Проте в сьогоденних умовах технологічної революції таке розуміння інновації є надто вузьким і зумовлює висновок про виключення із кола договорів в сфері інноваційної діяльності значну кількість договірних конструкцій, в тому

числі договори про надання послуг, з чим важко погодитись, оскільки це не відповідає сучасним реаліям.

4. Одним із напрямів розвитку національного законодавства України, навіть в умовах воєнного стану, є його гармонізація із законодавством Європейського Союзу. Тому в роботі було б доречно дослідити особливості правового регулювання договірних відносин в інноваційній діяльності за законодавством ЄС. Заради справедливості варто зазначити, що в дисертації згадується про Draft Common Frame of Reference (С. 58 дисертації) та зазначається про потребу «імплементатії позитивного досвіду Європейського Союзу на концептуальному рівні щодо побудови регулювання інноваційних відносин в сфері інноваційної діяльності на основі домінування приватного права» (С. 87-88, 183 дисертації). Проте в змісті дисертаційної роботи не досліджується, які саме правові норми законодавства ЄС варто імплементувати в національне законодавство України для покращення правового регулювання договірних відносин в інноваційній діяльності.
5. В сьогоденних умовах оновлення цивільного законодавства доречно було б окремим додатком до дисертаційної роботи запропонувати проект внесення змін до законодавства України, які належно обґрунтовані в змісті дисертації та могли б бути враховані в законопроектній діяльності.

Наведені зауваження стосуються дискусійних або таких, що потребують уточнення, питань та не применшують у цілому високої позитивної оцінки дисертаційного дослідження, яке присвячене актуальній та практично вагомій проблематиці.

Загальний висновок та оцінка дисертації.

В цілому дисертаційна робота Стасіва Андрія Петровича є завершеною науковою працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведеного здобувачем дослідження цивільно-правових аспектів договірного регулювання інноваційних відносин, що має істотне значення для науки цивільного права.

Дисертація на тему «Договори в інноваційній діяльності: цивільно-правовий аспект», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Стасів Андрій Петрович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – право, галузь знань 08 – право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського
національного університету

Ірина **ЛУКАСЕВИЧ-КРУТНИК**

Ірина
Завідувач кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного університету
Підписав: *Ірина Лукасевич-Крутнік*
Завідувач кафедри цивільного права і процесу
Наказаний: *Анна Євчинська*
Завідувач загального відділу